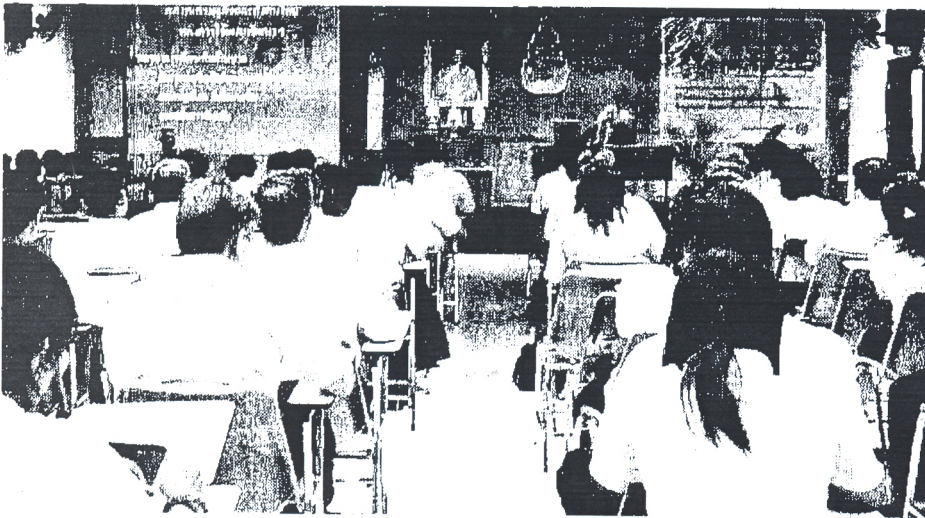

ความพอเพียง สู่การพัฒนาภูมิสังคมอย่างยั่งยืน

เวลานี้หันหน้าไปทางไหนก็เห็นแต่คนไทยร่วมใจกันใส่เสื้อเหลือง เพื่อเป็นการแสดงความจงรักภักดีต่อในหลวง องค์ประมุขของประเทศ เราจึงได้เห็นความสามัคคีที่เกิดขึ้นของคนไทย นำมาซึ่งความปลื้มปิติ และเห็นความรักที่คนไทยถวายแด่ในหลวง สิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่า ในหลวงทรงเป็นเจ้าของหัวใจคนไทยทุกคน แต่เราจะหยุดความรักเหล่านี้แค่ช่วงเวลาแห่งการเฉลิมฉลองในครั้งนี้อย่างไร หรือเราจะสานต่อเดินตามรอยเบื้องพระยุคลบาท เพื่อเป็นการแสดงความจงรักภักดีอย่างแท้จริง

หลักสูตรวิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาการพัฒนาภูมิสังคมอย่างยั่งยืน คณะผลิตกรรมการเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ จังหวัดเชียงใหม่ จึงได้เกิดขึ้นจากความร่วมแรงร่วมใจของหลายฝ่ายเพื่อสร้างหลักสูตรที่เน้นการศึกษาการพัฒนาตามรอยพระราชดำริ ใช้แนวคิดอันเหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทของสังคมไทย จนถึงบัดนี้เป็นเวลากว่า 3 ปีแล้วที่ได้เปิดการเรียนการสอน โดยมีผู้ที่ได้สนองงานในพระราชดำริมาบรรยายให้ความรู้อยู่เสมอ และเมื่อเร็วๆ นี้ ดร.สุเมธ ตันติเวชกุล เลขาธิการมูลนิธิชัยพัฒนา ได้ให้เกียรติมาบรรยายเรื่อง "การพัฒนาสังคมตามภูมิสังคมไทย" ณ อาคารดินและปุ๋ย คณะผลิตกรรมการเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ซึ่งได้ต่อยอดการพัฒนาสังคมไทยตามแนวพระราชดำริและปรัชญา โดยไม่ต้องเลียนแบบใครในโลกสากล ซึ่งอาจสรุปมาเล่าสู่กันฟังได้ดังนี้

ทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียง ได้รับการยอมรับในระดับ

นานาชาติ จนได้รับการทูลเกล้าฯ ถวายรางวัลความสำเร็จสูงสุดด้านการพัฒนามนุษย์ (Lifetime Achievement in Human Development Award) แต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งถือเป็นกรณีแรกที่มีการมอบรางวัลประเภท Lifetime Achievement และทฤษฎีนี้ได้รับการยกย่องว่า "กำลังชี้ทางสว่างให้กับด้านมิติของโลกาภิวัตน์" หากย้อนมองกลับไปก่อนที่จะมีการใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ประเทศไทยเป็นประเทศด้อยพัฒนา การลงทุนในภาคอุตสาหกรรมยังมีไม่มากนัก ประปาไฟฟ้ามีเฉพาะกรุงเทพฯ และเมืองใหญ่ๆ แต่ผู้คนในต่างจังหวัดกลับไม่เดือดร้อน อาจมีความสุขมากกว่าทุกวันนี้ เพราะพระอาทิตย์ไม่เคยมีมลภาวะเรียกเก็บค่าไฟฟ้าบ้าน หลังจากมีการใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจถึง 7 ฉบับ ใช้เวลากว่า 35 ปี ผลที่ได้รับคือ เศรษฐกิจดีแต่สังคมมีปัญหา การพัฒนาไม่ยั่งยืน นี่คือการด้านมิติที่มาพร้อมความเจริญทางวัตถุ

ย้อนไปในปี 2524 ดร.สุเมธ ตันติเวชกุล ได้ถวายงานแด่ในหลวงเป็นครั้งแรก ได้รับวิชาจากในหลวงที่ ดร.สุเมธจดจำมาจนถึงวันนี้ คือ "ตั้งแต่ที่มาช่วยฉันทำงานแต่บอกนะว่าไม่มีอะไรให้ นอกจากความสุขที่จะมีส่วนร่วมในการทำประโยชน์ให้ส่วนรวม" และ "จำไว้นะว่าทำโครงการใด ให้ยึดหลักภูมิสังคม"

ภูมิสังคมคืออะไร ภูมิ คือภูมิศาสตร์ อาจพูดให้เข้าใจกันง่าย ๆ ได้ว่าคือ ดิน น้ำ ลม ไฟ สังคม คือ มนุษย์ ทั้งสองสิ่งนี้ต้องอยู่ร่วมกัน ผลลัพธ์ที่ได้คือการพัฒนาอย่างยั่งยืน การพัฒนาต้องเป็นไปตามภูมิประเทศทาง

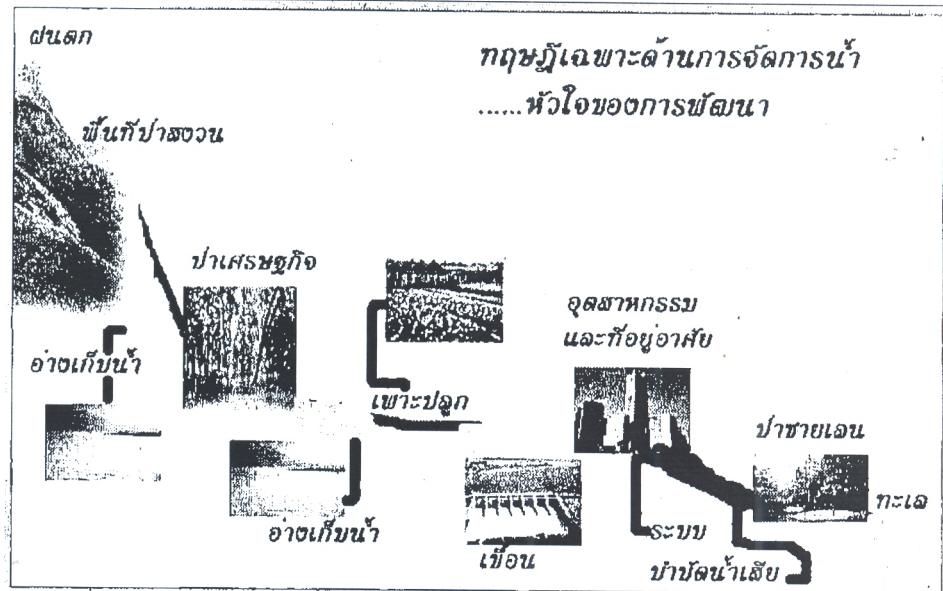
ภูมิศาสตร์และภูมิประเทศทางสังคมศาสตร์ในสังคมวิทยา ภูมิประเทศคือ นิสัยใจคอของคน เราจะไปบังคับให้คนต้องคิดอย่างเราไม่ได้ เราต้องแนะนำ เราต้องเข้าไปช่วย โดยที่จะคิดให้เขาเข้ากับเรานั้นไม่ได้ แต่ถ้าเราเข้าไปแล้ว เราต้องไปดูว่าเขาต้องการอะไร แล้วจึงอธิบายให้เขาเข้าใจในหลักการของการพัฒนานี้ ก็จะเกิดประโยชน์อย่างแท้จริง ตัวอย่างการใช้หลักภูมิสังคม จะสังเกตง่ายๆ จากการมีศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำรินานาภาคต่างๆ ที่มีความแตกต่างกัน เช่น ศูนย์ศึกษาการพัฒนา ห้วยฮ่องไคร้ สำหรับภาคเหนือ ศูนย์ศึกษาการพัฒนา ภูพาน ในภาคอีสาน ศูนย์ศึกษาการพัฒนา อ่าวคุ้งกระเบน ในภาคตะวันออก เพราะพื้นที่ของศูนย์การศึกษาทุกแห่ง ก็คือการย่อยส่วนภูมิประเทศของแต่ละท้องถิ่นซึ่งจะมีลักษณะแตกต่างกันแล้ว ทำการศึกษาด้านเกษตรกรรมสาขาต่างๆ

ในประเทศไทยประเทศเดียวมีลักษณะของดิน น้ำ ลม ไฟ ที่แตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง ภาคเหนือมีเทือกเขาสูง มีน้ำมาก ภาคอีสานเป็นที่ราบ ในขณะที่ยกภาคกลางเป็นที่ราบลุ่ม วิถีคิดและการใช้ชีวิตของผู้คนที่ต่างกันอย่างยิ่งเห็นได้ชัด

การพัฒนาเพื่อการพึ่งตนเองอย่างยั่งยืนนั้น ต้องเป็นการระเบิดจากข้างใน คือ เน้นให้ประชาชนสามารถพึ่งพาตนเองได้เป็นหลักสร้างความแข็งแกร่งให้ชุมชน เพื่อให้มีความพร้อมในการรับสิ่งใหม่ๆ ที่จำเป็นจากภายนอก โดยคงวิถีชีวิตเดิม ทุกวันนี้เราอาจพบเห็นทั่วไปว่า เกิดความฟุ้งเฟ้อโดยไม่รู้ตัวของชาวบ้าน เพราะเคยชินกับสิ่งที่เรียกว่าทันสมัยหยิบบ้างโน่นและคิดว่ามีจำเป็นทุก 100 บาท จากการจ่ายตลาดจึงพบว่า 25 บาท เป็นของฟุ่มเฟือย

ทฤษฎีที่สำคัญ ซึ่งเรียกได้ว่าครอบคลุมชีวิตที่อยู่กึ่งกลางของโลกที่หมุนไป อย่างประเทศไทย เมื่อ

ประชากรกว่าครึ่งหนึ่งของประเทศยังต้องฝากชีวิตไว้กับผลผลิตจากพื้นดิน และอีกครึ่งหนึ่งมีชีวิตอยู่ในโลกธุรกิจและอุตสาหกรรม นั่นคือ ทฤษฎีเฉพาะด้านน้ำ เพราะน้ำเป็นหัวใจของการพัฒนา การรักษาให้ต้องทำเป็นระบบ ตั้งแต่ป่าอนุรักษ์ ต้นตอของชีวิต เมื่อมีฝนตกลงมาต้นไม้จะทำการเก็บความชุ่มชื้นไว้ มนุษย์เราควรจะมีส่วนช่วยด้วยการสร้างฝาย ซึ่งเป็นการสร้างถ่วงน้ำเกลือ เพื่อชะลอความเร็วของกระแสน้ำ ให้ป่าและน้ำได้มีเวลาในการพื้พังกกันและกัน ตรงกลางภูเขาควรมีการสร้างอ่างเก็บน้ำเพื่อให้มีน้ำหล่อเลี้ยงป่าเศรษฐกิจที่อยู่ถัดลงไป พร้อมกับมีอ่างเก็บน้ำบริเวณตีนภูเขา เพื่อแบ่งปันใช้สำหรับการเพาะปลูก โดยเฉพาะประเทศไทยปลูกข้าวและข้าวต้องใช้น้ำกว่าพืชอื่นๆ กว่า 10 เท่า น้ำจึงจำเป็นอย่างยิ่ง ถ้าไม่การจะเป็นเขื่อน เพื่อปล่อยน้ำให้กับด้านเกษตรกรรมและที่อยู่อาศัยได้ใช้สอย แต่เมื่อผ่านขั้นนี้แล้วต้องมีการบำบัดน้ำเสีย ให้น้ำมีความปลอดภัย ก่อนปล่อยลงสู่ป่าชายเลน และทะเลต่อไป

นี่เป็นเพียงเสี้ยวหนึ่งของทฤษฎีในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

พระเจ้าอยู่หัว ที่สามารถดูแลน้ำทั้งระบบตั้งแต่ยอดเขาสู่ผืนทะเล แม้หลายคนอาจจะเข้าใจจากการอธิบายที่แสนสั้นและแสนธรรมดา แต่ในความธรรมดาและเป็นธรรมชาตินั้นต้องอาศัยความอดทน เข้าใจ ตั้งใจ และพลังความสามัคคีสร้างให้สำเร็จ ซึ่งหมายถึงคนไทยตั้งแต่ยอดเขาดอยภาคเหนือ ถึงคนไทยชายทะเลรวมมือกัน

ดร.สุเมธ ตันติเวชกุล ส่งท้ายอย่างน่าสนใจว่า การเป็นคนขอให้ทำตัวเป็นหญ้าแฝก ไม่ใช่หญ้าคา เพราะหญ้าแฝกเป็นหญ้าที่เกิดจากดินและมีประโยชน์ แต่หญ้าคาเหมาะแก่การพื้พังกเพราะไม่มีประโยชน์อันใดในตัวเอง หากชอบที่จะได้ชื่นชมพระบารมีของในหลวง ชอบดูในหลวงทางโทรทัศน์ อย่ายึดที่จะฟังสิ่งที่พระองค์ได้มีพระราชดำรัส หากชอบดูในหลวงแต่ไม่เคยฟังพระองค์ก็น่าเสียดาย เป็นความโชคชะตของคนไทย ที่ในหลวงทรงสร้าง

โครงการต่างๆ มากมายเพื่อความผาสุกของประชาชน แต่ประชาชนไม่เคยเรียนรู้ก็น่าเสียดาย เรียนรู้แล้วหากไม่ทำ ไม่ปฏิบัติก็น่าเสียดาย

คงเหมือนกับที่หลายฝ่ายรณรงค์กันอยู่ทั่วไป ในขณะนี้ รักในหลวงคงไม่ได้หยุดอยู่ที่เสื้อเหลือง รักในหลวงคงไม่ได้หยุดอยู่ที่สติ๊กเกอร์หลังรถ แต่รักในหลวงคือการน้อมรับคำสอนของพระองค์ท่านมาใช้ในชีวิตจริง รู้จักพอเพียง ซึ่งไม่ได้หมายถึงเฉพาะด้านการเกษตร ไม่ได้หมายถึงว่าต้องอดอยากขอมขอ แต่คือความอยู่ได้ด้วยตนเอง ตามฐานะ ตามภูมิสังคม โดยมีความสุขอย่างยั่งยืน

ปาริณา เรืองนารถรัตน์
มหาวิทยาลัยแม่โจ้